

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРОФОРМУВАНЬ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

У статті здійснено аналіз результатів фінансової діяльності аграрних формувань Карпатського регіону. Наголошено на проблемах і напрямках використання бюджетних коштів, можливостях розширення фінансової допомоги держави, зокрема ролі комерційних банків у кредитуванні аграрних товаровиробників, удосконаленні фінансово-кредитних механізмів в аграрній сфері.

Ключові слова: *прибуток, збиток, рівень рентабельності, бюджетне використання коштів, кредитне фінансування аграрного сектору.*

I. Вступ. Наукові дослідження в галузі сільськогосподарського виробництва утвердили думку про необхідність реформування аграрних відносин, їх неминучість, невідворотність і незворотність. Це підтверджено життям і об'єктивним характером сучасних перетворень в економіці, покликаних вивести сільське господарство, весь продовольчий комплекс країни на інший рівень розвитку, що би забезпечив продовольчу безпеку країни, соціально-економічну розбудову села, підвищив добробут населення.

У цьому контексті особливої уваги потребує фінансова політика в агропромисловому секторі економіки. Внаслідок не комплексного підходу до завершення аграрної реформи, в умовах порушення міжгалузевого обміну та поглиблення диспаритету між цінами на промислову та сільськогосподарську продукцію скоротився обсяг виробництва останньої, загострилися фінансові проблеми.

Питання фінансово-кредитного забезпечення аграрного сектора країни знайшли відображення в публікаціях учених-економістів, зокрема І.І. Лукінова, М.Я. Дем'яненко, Я.Д. Крупки, Д.В. Полозенко, Ж.В. Поплавської, О.М. Шпичака, Д.І. Шелеко та ін. Однак у регіональному зрізі вони потребують подальших досліджень.

II. Постановка завдання. Дослідження має на меті визначення засад функціонування фінансово-кредитного механізму в аграрній сфері областей Карпатського регіону, покли-

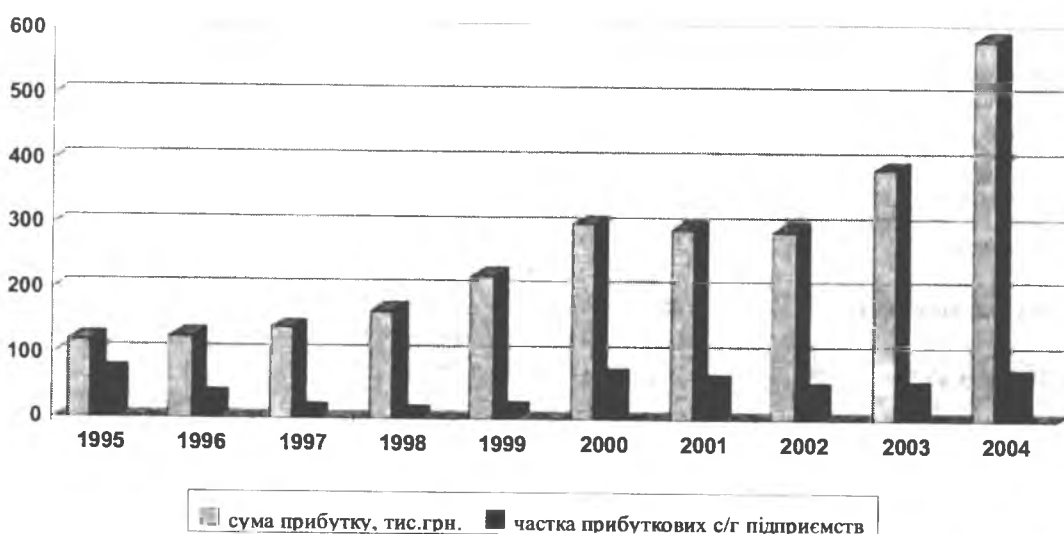
каного забезпечити відповідні умови конкурентоспроможного функціонування суб'єктів господарювання на селі, нарощування виробництва сільськогосподарської продукції, задоволення потреб товаровиробників у кредитах і в підсумку – забезпечення продовольчої безпеки країни і регіонів, підвищення рівня життя населення.

III. Результати. Відповідно із тлумаченням "Економічної енциклопедії", фінансовий механізм – "це комплекс спеціально розроблених і законодавчо закріплених форм і методів створення та використання фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку і соціальних потреб громадян. Це, по суті, методичні, організаційні та правові положення і заходи, що визначають функціонування фінансів в економіці держави, їх практичне використання для досягнення визначених відповідними програмами цілей і завдань. Фінансовий механізм – специфічна складова господарського механізму, яка значною мірою визначає характер не лише цього механізму, а й економічної системи загалом. Його специфічність полягає в тому, що за допомогою фінансів визначається кінцевий результат усієї господарської діяльності в державі" [1, 817].

Складна економічна і соціальна ситуація в країні безпосередньо впливає на функціонування аграрного сектора. Сільське господарство тривалий час перебуває в критичному стані. Ефективність аграрного виробництва залишається низькою, виробництво тваринницької продукції впродовж останніх п'яти років – збитковим (рис. 1, 2).

У 2002 р. кількість збиткових сільськогосподарських підприємств становила 50,8 %, у 2003 р. – 50,5 %, і у 2004 р. – 33,8 %. Сума прибутків та сума збитків підприємств у 2002–2003 рр. виявилась майже вирівняною. У 2004 р. вони досягли певних позитивних результатів – отримано 590,0 тис. грн. прибутку, проти 308,6 тис. грн. збитків.

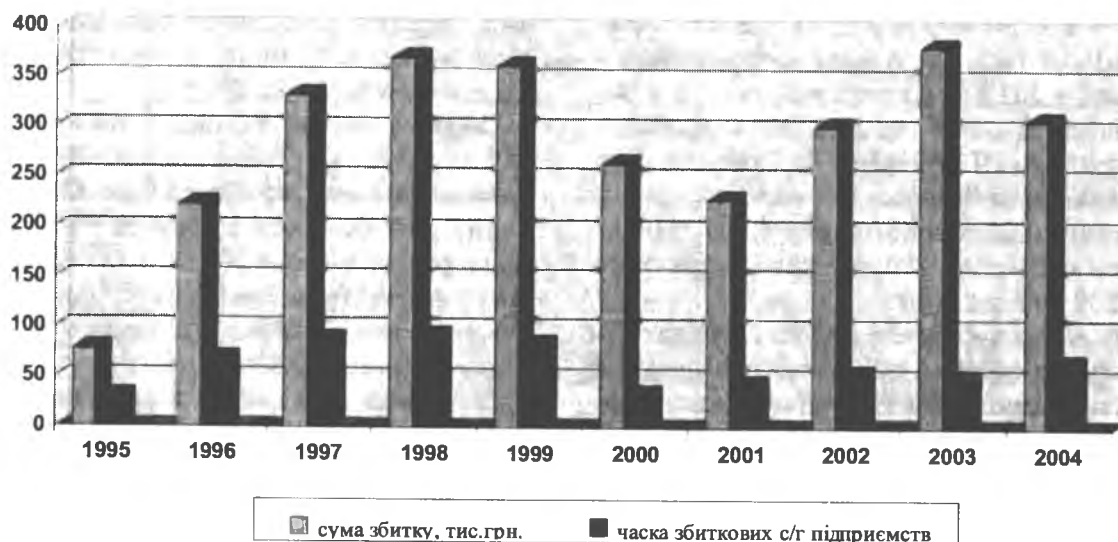
Порівняльну динаміку отриманих прибутків (збитків) та рівень рентабельності в сільськогосподарських підприємствах подано у табл. 1.



Показники	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Сума прибутку, тис. грн.	120,2	126,8	140,8	167,8	222,8	303,4	294,6	293,2	388,6	590,0
Частка прибуткових с/г підприємств, у % до підсумку	69,8	31,5	12,8	8,1	15,8	65,5	56,1	46,2	49,5	66,2
	70	32	12	7	16	66	56	47	50	67

*Джерело: [2,52]. Підприємства, що ведуть бухгалтерський облік у повному обсязі.

Рис. 1. Частка прибуткових сільськогосподарських підприємств та сума прибутку в розрахунку на одне підприємство*



Показники	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Сума збитку, тис.грн.	77,3	222,3	332,9	370,8	361,4	264,7	228,7	303,4	382,1	308,6
Частка збиткових с/г підприємств, у % до підсумку	30,2	68,5	87,2	91,9	84,2	34,5	43,9	53,8	50,5	33,8
	30	68	88	90	83	34	43	53	50	33

*Джерело: [2,52]. Підприємства, що ведуть бухгалтерський облік у повному обсязі.

Рис. 2. Частка збиткових сільськогосподарських підприємств та сума збитків у розрахунку на одне підприємство*

Прибуток, збиток (-) та рівень рентабельності у сільськогосподарських підприємствах *

Регіон (область) та показник рівня рентабельності	Роки						
	1990 млн. крб.	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Україна, млн. грн.	12094	748,1	1410,9	834,1	- 330,2	- 4,6	2689,3
%	37,3	10,6	9,0	5,0	-1,9	-0,03	12,6
Закарпатська, млн. грн.	164	1,4	-11,8	-2,9	-11,2	-1,6	3,1
%	23,8	2,8	-12,7	-3,6	-13,4	-2,2	3,9
Івано-Франківська, млн. грн.	202	10,6	38,0	-13,0	-14,7	-3,9	29,0
%	25,5	11,6	24,7	-9,1	-11,9	-3,3	15,4
Львівська, млн. грн.	312	27,0	38,3	-17,6	-5,6	45,0	53,8
%	23,9	14,6	14,5	-7,9	-2,7	18,0	19,1
Чернівецька, млн. грн.	174	19,3	53,4	0,0	-20,0	-23,6	28,2
%	27,0	19,3	32,4	0,0	-13,5	-17,7	17,1

*Джерело:[2,186-187].

На відміну від попередніх двох років (2001-2002 рр.), коли збитки від господарської діяльності мали всі підприємства Карпатського регіону, в 2004 р., як загалом в Україні, так і в названих областях, отримано певні прибутки, а рівень рентабельності коливався від 3,9 % у Закарпатській до 19,1 % у Львівській областях. Однак у розрахунку на одне функціонуюче сільськогосподарське підприємство прибутки мізерні: якщо в цілому в Україні на агроформування припадало 167,6 тис. грн., а в Івано-Франківській області – 202,8 тис. грн. прибутку, то в Закарпатській – 28,5 тис. грн., Чернівецькій – 67,9 тис. грн., Львівській – 74,7 тис. грн. Для порівняння зазначимо, що вартість одного зернозбирального комбайна СК-5 “Нива” становила майже 200 тис. грн., а трактора МТЗ-50 – 85 тис. грн.

На даний час зросла вартість й інших матеріальних засобів, які використовуються в сільськогосподарському виробництві. Аналіз структури витрат на виробництво сільськогосподарської продукції в аграрних підприємствах протягом останніх трьох років (2002-2004 рр.) підтверджує тенденцію до зростання питомої ваги матеріальних витрат, у тому числі на міндобрива, нафтопродукти й паливо, а також оплату послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями. Так, загальні матеріальні витрати у 2004 р. досягли 67,5 % проти 65,4 % у 2002 р., на придбання нафтопродуктів та міндобрив – зросли на 0,7 та 1,4 пункта, і склали відповідно 18,2 % та 10,3 % всіх витрат. Водночас оплата праці в аграрному виробництві за

аналізованій період знизилася з 14,7 % до 14,0 %. Показовим є порівняння питомої ваги загальних матеріальних витрат та витрат на оплату праці в 1990 р. і 2004 р.: протягом 14 років вони зросли на 18,1 пункта, а витрати на оплату праці – знизилася на 19,6 пункта.

Про обмежену можливість використання отриманих доходів від господарювання з метою забезпечення відтворювального процесу свідчать і економічні показники функціонування сільгосппідприємств Івано-Франківщини (табл. 2).

Згідно з даними таблиці, у 2003 р. майже кожне друге, а в 2004 р. – кожне четверте сільгосппідприємство області було збитковим. Рівень рентабельності за розглянутий період склав у рослинництві 20,1 %, а тваринництво фактично перебувало на межі збитковості. Про високий рівень збитковості галузей тваринництва свідчать і показники табл. 3.

У таблиці наведено дані стосовно різних організаційно-правових форм господарювання, які розвінчують поширений міф про високу прибутковість приватних підприємств. Майже кожне четверте сільгосппідприємство, як приватного сектора, так і господарських товариств Львівської області, за підсумками господарювання в 2004 р. виявилось збитковим.

Викладене ще раз свідчить про важливість державної підтримки аграрного виробництва, зокрема, через цільове бюджетне фінансування (табл. 4).

Аналіз витрат за бюджетними статтями за три з половиною розглянуті роки свідчить,

Таблиця 2

**Економічні показники роботи
сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області***

Показники	Роки						
	1990 млн. крб.	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Кількість сільськогосподарських підприємств	300	325	304	252	197	157	143
в тому числі прибуткових	295	24	255	89	54	73	108
у %	98,3	7,4	83,9	35,3	27,4	46,5	75,5
збиткових	5	301	49	163	143	84	35
у %	1,7	92,6	16,1	64,7	72,6	53,5	24,5
Чистий результат, млн. грн. в т. ч. від продукції:	202,4	-65,0	38,0	-13,0	-14,7	-3,9	29,0
рослинництва	58,4	-9,3	12,9	3,8	2,7	12,5	7,6
тваринництва	76,8	-41,5	-20,7	-4,4	-7,9	-2,2	0,2
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	25,6	-35,6	24,7	-9,1	-3,3	15,4	15,4
в т. ч. від продукції:							
рослинництва	48,5	-16,5	24,4	6,9	45,0	20,1	20,1
тваринництва	20,1	-53,2	-33,4	-11,0	-5,8	0,2	0,2

* Джерело: [3,50]. Дані підприємств, що ведуть бухгалтерський облік у повному обсязі

Таблиця 3

**Економічні показники діяльності сільгосппідприємств Львівської області
за організаційно-правовими формами господарювання у 2004 році***

Показники	Всього	У тому числі				
		господарські товариства	приватні підприємства	виробничі кооперативи	державні	інші
Кількість підприємств, одиниць	410	213	178	6	8	5
у тому числі:						
збиткових	115	60	46	4	3	2
у відсотках	28,0	28,2	25,8	66,7	37,5	40,0
прибуткових	295	153	132	2	5	3
у відсотках	72,0	71,8	74,2	33,3	62,5	60,0
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	19,1	21,7	14,1	14,3	-8,8	9,9
Рівень рентабельності рослинництва, %		55,5	22,8	34,4	-1,7	1,3
Рівень рентабельності тваринництва, %		-13,3	-26,3	-17,9	-52,3	-8,8

* Джерело: [2,186-187].

що обсяги державного фінансування мають тенденцію до зростання. Найбільшу питому вагу в загальному обсязі бюджетних коштів становлять:

- підтримка виробництва продукції рослинництва та тваринництва (29,5 %);
- закладання молодих садів, виноградниками та ягідників і догляд за ними (21,2 %);

Таблиця 4

Бюджетні кошти, спрямовані на розвиток сільського господарства та індивідуального будівництва на селі (Закарпатська область), тис. грн.

Напрями використання	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р. (на 01.07.)	Всього, сума	%
Селекція у рослинництві та сортотропування	321,0	150,0	259,8	220,0	860,8	2,9
Підтримка виробництва продукції тваринництва та рослинництва, всього	1664,4	2472,9	4012,0	606,7	8756,0	29,5
в тому числі велика рогата худоба	1504,0	1675,6	-	-	3179,6	-
вівцематки	108,4	523,5	-	-	631,9	-
бджолосім'ї	52,0	273,8	-	-	325,8	-
Часткова компенсація вартості складної сільськогосподарської техніки	-	-	39,7	-	39,7	0,1
Здешевлення кредитів комерційних банків	909,6	213,2	1749,0	641,8	3513,6	11,8
Заклалання молодих садів, виноградників та ягідників і догляд за ними	1079,2	-	3001,0	2214,0	6294,2	21,2
Фонд підтримки індивідуального будівництва на селі	1006,0	1154,0	1429,8	660,0	4249,8	14,3
Фонд підтримки підприємств АПК, що знаходяться в складних кліматичних умовах	90,0	275,0	200,0	402,0	967,0	3,3
Селекція у тваринництві та птахівництві на підприємствах АПК	-	-	-	810,0	810,0	2,7
Заходи з охорони, захисту та раціонального використання лісів підприємств АПК	452,0	1023,0	-	-	1475,0	5,0
Погашення заборгованості із заробітної плати збанкрутілих та ліквідованих підприємств	-	342,0	-	-	342,0	1,1
Вішкодування збитків, завданих сільгосппідприємствам	200,0	-	-	-	200,0	0,7
Часткова компенсація витрат підприємств на посів ярих та озимих зернових	-	563,0	-	-	563,0	1,9
Часткова компенсація вартості мінеральних добрив вітчизняного виробництва	-	645,4	-	-	645,4	2,2
Охорона і раціональне використання земель	-	-	-	719,6	719,6	2,4
Інші видатки (кредити)	-	-	-	196,0	196,0	0,6
Видатки на аерофотозйомку	-	-	-	100,0	100,0	0,3
Всього	5632,2	6838,5	10691,3	6570,1	29732,1	100,0

* Джерело: за даними Управління сільського господарства і продовольства Облдержадміністрації.

• здешевлення кредитів комерційних банків (11,8 %).

Для Закарпатської області важливе надання коштів на відновлення виноградників і ягідників, оскільки більша їх частина була знищена в період так званої “антиалкогольної кампанії” (1980-х рр.).

Без урахування вертикальної зональності сільськогосподарського виробництва області незначні бюджетні кошти (3,3 %) спрямовано у фонд підтримки підприємств АПК, що знаходяться у складних кліматичних умовах, тоді як половина сільгоспідприємств знаходяться в гірській та передгірній підзонах, де умови господарювання несприятливі.

Про важливість бюджетного фінансування аграрного виробництва свідчить порівняльний ретроспективний аналіз. Наприклад, у 1990 р. цільове бюджетне фінансування АПК Закарпатської області склало 106,8 млн. крб. З них сума диференційованої надбавки за реалізовану продукцію державі – 80,1 млн. крб., а надбавка до закупівельної ціни – 20,1 млн. крб. Тобто 100,2 млн. крб., або 93,8 % всієї суми цільового бюджетного фінансування, було надано для стимулювання виробництва продовольчої продукції.

В 1990 р. в господарствах суспільного сектора на 100 га сільськогосподарських угідь було вироблено валової продукції (в порівнянних цінах 2000 р.) на суму 198,3 тис. грн., що майже у 1,5 раза вище показника 2004 р.

Отже очевидна роль цільового бюджетного фінансування, зокрема з метою стимулювання державою аграрного виробництва. А оскільки нині в структурі валової продукції частка приватного сектора області становить 92-94 %, цільове фінансове стимулювання процесу нарощування виробництва продовольства, безумовно, дасть відповідні результати.

Аналіз функціонування і, зокрема, фінансування агропромислового комплексу країни протягом попередніх років свідчить, що в умовах переходу економіки до ринкових відносин держава відмовилася від дотування цін на технічні, матеріальні й енергетичні ресурси промислового виробництва, які споживаються в аграрній сфері, скасувала дотації на підвищення державних закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію. Це значно знизило доходи аграрних під-

приємств, погіршило фінансове становище господарств різних форм власності й господарювання. Незначні й державні асигнування з бюджету на виробничий і соціальний розвиток села.

У подоланні нинішньої кризи в аграрному секторі економіки значну роль мали б відіграти комерційні банки. Проте вони не поспішають вкладати гроші в сільськогосподарське виробництво. Основною причиною згаданого становища є те, що комерційні банки, як і аграрні товаровиробники ще не визначили механізму взаємовигідних відносин між собою. Відомо, що сільському господарству мають надаватися пільгові кредити. Відповідний механізм такого кредитування мав би задовольняти наступні основні умови: за номінальну плату гарантувати одержання певного обсягу кредитів у визначені строки (оскільки для аграрного виробництва характерна сезонність, особливо в галузях рослинництва), та використання за цільовим призначенням; за нормальних умов господарювання – забезпечувати повернення кредитів.

Нині з боку комерційних банків кредитне фінансування сільгоспвиробників незначне. Необхідний подальший розвиток фінансово-кредитних механізмів, що передбачають державну підтримку кредитування та страхування, формування Фонду гарантій та кредитної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, створення належної фінансової інфраструктури, в тому числі сільськогосподарських кооперативних банків за участю держави.

Проблеми фінансування, кредитування й цінової політики в агропромисловому комплексі Карпатського регіону стають ще більш виразними, якщо проаналізувати окремі економічні показники. Питома вага областей Українських Карпат у загальнодержавній валовій доданій вартості в загальному показнику економічного й соціального розвитку регіонів складає 9,3 %, а в розрахунку на душу населення – в 1,5 раза менше ніж в середньому в Україні. Заробітна плата зайнятих у всіх галузях економіки та грошові доходи населення у 2004 р. відповідно на 15,2 % та 22,8 % нижчі ніж в середньому в державі. Виробництво валової сільськогосподарської продукції становить 1,9 % – у Чернівецькій, 2,1 % – у Закарпатській, 2,5 %

– в Івано-Франківській та 4,2 % – у Львівській областях.

IV. Висновки. Отже агропромисловий комплекс країни, зокрема сільське господарство, потребує постійної і систематичної фінансової допомоги з боку держави, забезпечення як законодавчої, так і матеріальної підтримки виробничої діяльності аграрних формувань різних форм власності й господарювання, збалансування цінової політики у промисловості та сільському господарстві. Державні асигнування з бюджету на виробничий і соціальний розвиток села повинні мати цільове спрямування, сприяти розширеному відтворювальному процесу сільських територій. Тільки пріоритетність соціального розвитку села, створення цивілізованих умов для життєдіяльності людей забезпечить ефективне функціонування аграрного сектора економіки.

Перехід до ринкових відносин в аграрному комплексі потребує аналітичного осмислення й усвідомлення трансформаційних процесів, які відбуваються в аграрному секторі країни, зокрема в областях Західного регіону. Відомо, що Карпатський регіон є територією з недостатнім рівнем розвитку продуктивних сил, з обмеженими фінансовими і надлишковими трудовими ресурсами, територією із складними природними умовами, значну частину якої становить гірська місцевість.

Згаданий регіон одержав у спадок від минулого колосальну диференціацію рівня розвитку в порівнянні з іншими регіонами України, неефективний поділ праці. В умовах переходу до ринкової економіки регіон потребує проведення соціально-економічної політики, яка б дала можливість забезпечити прискорений розвиток областей з урахуванням їх внутрішніх інтересів, потреб реалізації тих чи інших пріоритетних цілей і завдань, наявності відповідних місцевих ресурсів, оптимального поєднання інтересів держави і регіону.

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3. / Редкол.:...С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. – 952 с.

2. Сільське господарство Івано-Франківщини: Стат. зб. за 2004. – Івано-Франківськ, 2005. – 162 с.

3. Сільське господарство України: Стат. зб. за 2004 р. – К., 2005. – 340 с.

4. Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: Матеріали Сьомих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників (листопад 2005 р., м. Київ) / Редкол.: П.Т. Саблук та ін. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 710 с.

The analysis of the results of the financial activity of the agrarian formings of the Carpathian region is given in the article. The author of the article highlights on the problems and directions of using the budget cost; the possibilities of increasing the financial aid of the state; in particular, the role of the commercial banks in giving credits for the agrarian producers; the improvement of the financial credit mechanism in the agrarian sphere.

Васильченко С.М., Васильченко Г.В., Морицян О.М.

РЕГІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: МІКРО-ФАКТОРИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРОЦВІТАННЯ

У статті аналізується регіональний аспект зв'язку між інвестиціями в основний капітал на одного мешканця та рівнем безробіття. Автори аналізують мікро-фактори інвестиційної привабливості та міжрегіональної конкуренції за інвестиційні потоки між регіонами з низьким рівнем нагромадження капіталу, доходів та заощаджень населення.

Ключові слова: *інвестиції в основний капітал, рівень безробіття, мікро-фактори інвестиційної привабливості регіонів, місцевий економічний розвиток.*

I. Вступ. Обсяг інвестицій в економіку регіону – є визначальним фактором створення нових робочих місць, подолання безробіття та росту зайнятості. Очевидно, що існує тісний зв'язок між обсягом прямих інвестицій в економіку регіону та рівнем безробіття.

В Івано-Франківську та в області в останні роки спостерігається поступовий ріст зайнятості та скорочення рівня безробіття. Протягом 2004 року за рахунок всіх джерел фінансування введено в дію 6150 нових робочих місць. За рахунок власних коштів підприємств, установ та організацій введе-